

Originaler og andet godtfolk i Ullerup og Heltborg

Af Folmer Tybir/e

Den 2. juli 1900 døde gdr. Mads Mikkelsen på gården "Honninghul" i Ullerup. Han var født i året 1825 på samme ejendom og havde - efter tidens skik - som ældste søn overtaget den, da tiden dertil var inde.

Et par år før Mads Mikkelsen døde, havde han solgt ejendommen til bageren i Heltborg, da denne kørte sin landtur og ville sælge brød.

- Nej, sagde M.M., du kan købe ejendommen i stedet for.

De handlede så på den måde, at bageren skulle overtage ejendommen med dens gæld og forpligtelser mod at tage M. M. på aftægt, hvortil han fik et værelse eller kammer, der lå op ad hestestalden, altså en lemfærdig ordning, som ikke mindst bageren kunne være tjent med, da der næppe kan have været gæld eller andre forpligtelser af betydning. Mads Mikkelsens livsstil hørte på det økonomiske område til det mindre hasarderede.

Men aftenen før han døde, skændte han fra sit kammer på gæssene, som han kunne høre gik og næbde i seletøjet, hvad enten det nu skyldtes, at de kunne finde brugbart materiale for fordøjelsen på seletøjet, eller det var længsel på anden tidkort, der var drivkraften.

Viste M. M. sig i overenskomsten med den Heltborg bager sig som en omgængelig mand, var han i andre sammenhænge mindre omgængelig, især når sagen drejede sig om kongens mønt.

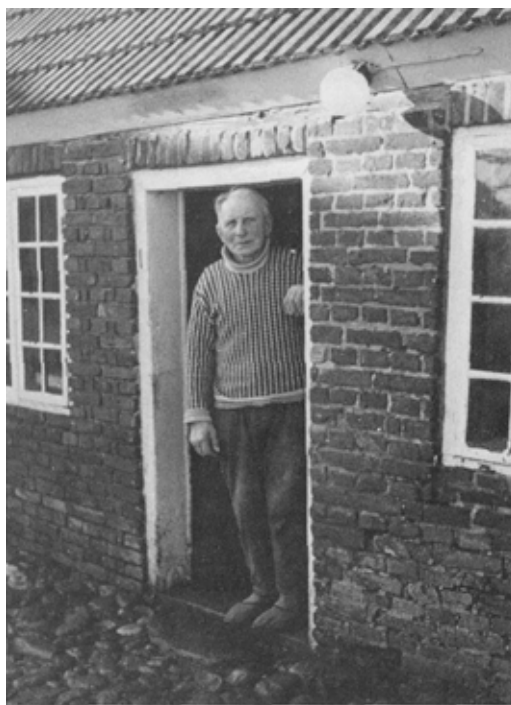
- Mads, du er en burken stud, ja en burken stud, sagde en slægtning til ham, da han viste sig umedgørlig, vistnok i en arvesag.

Af statur var M. M. undersætsig, men kraftig og på sine ældre dage omfangsrig. Men en kontrovers med en hjulbenet nabo, blev afgjort med et livtag.

- Ned med de skærekiste-ben (hakkelsesmaskineben) sagde M. M., idet han fældede modstanderen.

Var M. M. således ikke uden mod og mandshjerte, når det gjaldt hverdagslivet, stillede sagen sig noget anderledes, når det gjaldt, skal vi sige natsiden af tilværelsen, som nok var mere fremherskende den gang end nu, nemlig

angående spøgelse, genfærd, ligskarer, helheste og alt herunder henhørende. Min mor, der også stammede fra Ullerup, har fortalt, at de som børn altid trak benene op under sig og ikke turde have dem hængende under bordet, når M. M. kom med sine udsagn og f. eks. fortalte varsler.

*»Farbror Ajs»
Anders Chr. Pedersen (1886 - 1967), »Høgholm» i Heltborg.
A.C.P. var meget interesseret i arkæologi.
Han nævnes også i artiklen »Lang dags rejse».*

Min farbror - han var nemlig søn af bageren fra Heltborg - har fortalt mig, at M. M. selv troede fuldt og fast på alt det, han fortalte om. En gang kom der således en sort puddelhund og så M. M. troskyldigt op i øjnene. Da blev han så bange, at han rystede.

- Forføj dig derhen, hvor du er kommet fra, sagde han, idet han troede, at det var djævelen, der havde formummet sig i skikkelse af en puddelhund, en tro, som man også har kendt i ældre dage. Der findes i Goethes "Faust" en scene, hvor en sort puddelhund, som man tror er en omskabt djævel, forvandler sig pludselig og overraskende til en student.

"- Så det var Pudlens Kerne, en vandrende

Skolast, nu må jeg le,” udbryder Faust.

Så den tro eller overtro om djævelen som omskabt til en puddelhund er ikke af nyere dato, men har været kendt i Europa i lang tid, og en fremragende konsulent i gamle tiders overtro er gået tabt med M. M., selvom han var part i sagen. Blev han gået nærmere på klingen til at gøre rede for sit syn på de sager, var han dog forbeholden.

- Æ holder mig til Vorherre, sagde han. Han har fortalt, at et år slog avlen helt fejl, som det kan ske på stive lerjorder i tørre år og i tider, hvor brug af kunstgødning var ukendt. Men om efteråret fangede de ørreder i Visby som dengang var meget rig på denne fine fisk, og derved kom de i strid med præsten i Visby, pastor Leth, som havde fiskeretten i åen, men M. M. hørte ikke til dem, der bøjer sig, når sagen drejede sig om retten til ernæring, og om vinteren, da der kom is, gik de på fjorden og stangede ål. - så vi har aldrig levet bedre, end det år, der ingen avl var, sagde han. Men ellers var han en mand, der kunne lide flæsk, og det kunne ses på ham.

Han hørte ikke til de sarte, og det har hans familie heller ikke gjort. Da hans søster skulle begraves fra Heltborg kirke, havde familien nok taget forskud på gravøllet. I hvert fald sad de og sang og larmede, nogle skrævs over kisten, som red de på en hest. Nogen stilfuld jordefærd var det ikke, og da pastor Leth, der ellers var en rummelig rationalist, skulle holde sin ligprædiken, sagde han bl.a., at den, hvis begravelse, de var samlet om, havde levet kun for at æde og drikke, hendes liv havde været forbandet og derfor ville hendes død også være det.

Det var stærke sager, som i vore dage uden tvivl ville have givet anledning til et større kirkeligt rabalder med både provst, biskop og kirkeminister involveret, men det var jo ikke så almindeligt dengang. Selv M. M. syntes, det var lige stærkt nok, men da kisten var sænket i graven, stod enkemanden frem for at sige et par behjertede ord. Så hævdede han knytneven over graven, rystede med den for ligesom at give ordene mere eftertryk.

- Du maat' Dævlen tage mig først af ste', sagde han. Så kort og fyndigt kan det gøres. I øvrigt led M. M. ikke selv af overflødig føleri. Den dag, hans bror blev begravet i Heltborg, var han i ærinde hos købmanden i Visbyaa.

- Skulle du ikke have været til begravelse i dag? spurgte han.

- Skide me' ham, svarede M. M., han haar fo't hans Arv!

Overhovedet lå noble tilskyndelser ham fjernt. Han havde den skik at forrette sin nødtørft ved nogle træer tæt ved vejen. Sådan siddende afkrævede han en mand, der kom forbi på vejen, et beløb, denne skyldte ham. Kom han på den måde til at genere andre, blev det deres sag. Ham gjorde det ikke noget.

Som sagt var pastor Leth rationalist, men nye strømninger havde længe gjort sig gældende, og da biskoppen, P. C. Kierkegaard (en broder til den berømte Søren), der var grundtvigianer, en gang holdt visitats, havde Leth ordentlig gjort sig umage og talt i fem kvarter. Så stod biskoppen op, trak uret op af lommen og sagde: ”Ja, nu har pastor Leth talt i fem kvarter, men om han så talte i fem timer, forblev vi dog lige kloge.” Så fulgte et replikskifte, og begavede mænd, som de var, tiltalte de hinanden i improviserede, rimede vers, som min farbroder kunne recitere. Jeg har desværre glemt dem, så de må anses for tabt.

Lyst til handel havde M. M. alle sine dage, og stridigheder og processer, som ofte følger efter slige transaktioner, var ikke netop det, han gik af vejen for, og her lod han sig sjældent dupere. Men Bedstefars bror, hvis stilling og væsen var en resolut handelsmands, formåede dog at imponere ham, så han gjorde store øjne, når denne indfandt sig.

Hans kone blev syg og kørt på Vestervig sygehus. En dag kom der bud, at hun var død. Så lagde Mads M. et par baller halm bag i arbejdsfjedervognen for at hente hende. På sygehuset gav han sig egenhændigt til at bakse med liget. Sygehusfolkene tilbød hjælp, hvilket han afslog.

- Æ haar' bo'r hin saa manne gaang', æ ka' osse bær' hin der'her, sagde han, og så bar han egenhændigt liget ud og lagde det i halmen bag i vognen og kørte hjem. Da han kom til Heltborg, blev han standset af en mand, der ville vide, hvordan det gik med hans kone.

- Der ligger hun, svarede han og pegede tilbage over skulderen.

Kr. Skriver i Ullerup blev anset for en begavelse. Hans mange skarpe og velformulerede bemærkninger, som han strøede jævnt om sig med, tyder da også i den retning. Som ung opholdt han sig i København, var vist noget, man den gang kaldte vinkyper eller hvad det nu var, men en bestilling, der fordrede, at man gik med hvidt kravetøj til hverdag. Da der kom bud, at han skulle hjem og overtage gården

i Ullerup, drog han af by sammen med sin datter og sin sjællandske hustru. På Oddesundfærgen tog han det hvide kravetøj af og levede resten af sine dage med sort kravetøj.

Ikke sjældent gik han i ærinde ned over åen ved Abildgaards mølle og til Hurup, det regnede man ikke for noget den gang. Så traf han sin karl, der holdt med et spand heste ved agerenden.

- Hvorfor holder du her? spurgte han.
- Jeg vil, hestene skal puste, svarede karlen.
- De puster bedst, når de går, afgjorde Kr.

Skriver.

Han elskede at køre korn om søndagen, især fordi hans nærmeste nabo, der var min morfar, var missionsmand.

Min far har fortalt, at han som dreng stod og beundrede en fin lille hest, som Kr. Skriver havde.

- Ja, der kan blive en bette gannis hest til dig, Per (bagersønnen) at ride op på loftet efter kouringer med, nu ywl står for.

En mand, som hed Kr. Bak og kørte mælketur kom ud for en løbskkørsel, som han ikke slap helt skadesløs fra, og det kom i avisen. Et halvt års tid senere fik hans kone firlinger, der ganske vist døde, men det kom også i avisen. Så kom Kr. Skriver med én af sine replikker, der kombinerede de to hændelsesforløb på en overraskende måde, idet der i hvert fald formelt spilledes på det trafikale hastighedsforløb og den hurtige familieforøgelse samt det at komme i avisen for det, og folk i Ullerup havde nok at le ad i lange tider.

Fodnote for mindre sarte sjæle: Kr. Skrivers replik lød sådan: ”Svært nok med den Kr. Bak. Fø’st kommer han i avisen, fordi han kører løbsk, så fordi han rider løbsk.”

Nede ved åen boede en familie med en stor børneflokk, og ét af børnene kaldte moderen for ”ham med hovedet”, altså det gode hoved. Senere kom ”ham med hovedet” til Amerika, og her blev han senator, så der er grund til at tro, at han også i det fremmede har levet op til benævnelsen.

Ajs Kr. Sognefoged, (han var ikke sognefoged, måske hans far har været det) også kaldet Ajs Kr. *Javel!* fordi han havde den skik at slå ud med hånden og sige javel! drev et landbrug oppe ved landevejen. Om foråret kunne han høre folk, der kom forbi spørge, hvad det var for et svin, der boede dér. Men når de kom forbi om høsten, sagde de: - vil du ikke se, som den stodder kan avle! Hans søn, Kresten, var faldet

ned og havde slået sig slemt. Der kom et par knægte for at høre til hans befindende.

- Havde det været én af jer, havde I været færdige! sagde Ajs Kresten.

Om denne søn sagde han senere, at han kunne bestille meget i få dage.

- Der er nogen, der kan bestille meget i mange dage, men det er der forskel på!

En gang, han var ved at smøre sig en mellemmad, levede han endnu en gang op til sit tilnavn.

- Javel! sagde han og slog ud med hånden, så smørret havnede på døren.

Kr. Hedegaard, som tjente i Enggaard, var kommet hjem ved midnatstid en sommernat. Han slog noget græs ikke langt fra Ajs Krestens enemærker og tog det med hjem, så han var fri for det om morgenen.

- Hvornår har han egentlig hentet det græs? spurgte Ajs Kresten dagen efter. Jeg synes, jeg har været oppe fra morgenen af, nemlig siden klokken 2!

Han blev betroet forskelligt, bl.a. at ledsage en sindslidende til Viborg med toget. Undervejs blev han overfaldet og bidt af sin ledsager.

- Det kan være, man skal til at tage alle forholdsregler overfor sådan et individ, hvad? var hans kommentar, der burde gengives med lydskrift.

En gang skulle han trække et par stude til ”Tandrup” for bette Niels Jensen i Kjæstrup. Det var den gang brændevin kunne købes for 25 øre for en pægl, så enhver husholdning med respekt for almindelig omgangsform, disponerede over en større flaske.

Ajs Kresten, der var morgenmand, skulle have en lille hivert at styrke sig på efter davren, inden den lange tur. En mand, som han, sad naturligvis ikke og nippede til en snaps, tværtimod gik den nærmest under vesten i stormtempo. Desværre kunne han ikke bagefter skjule et betuttet udtryk.

- Hvor køber du din brændevin? spurgte han Niels Jensen. Det viste sig, at de havde taget fejl af flaskerne og serveret petroleum for Ajs Kresten.

Mange år efter traf min farbroder Niels Jensens søn, der nu ledede en større virksomhed på Sjælland. Han huskede alt om Ajs Kr. Sognefoged og hans ansigtsudtryk ovenpå den raske snaps.

- *Hvor køber du din brændevin?* var løseordet imellem de to.